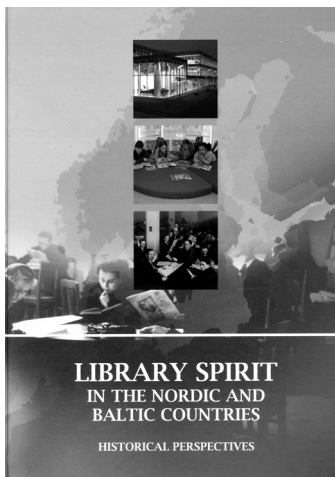

GERŪSIOS BIBLIOTEKŲ, KNYGŲ IR SKAITYMO DVASIOS ISTORIJA ŠIAURĖS EUROPOJE IR BALTIJOS ŠALYSE

Ineta Krauls | Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka
Gedimino pr. 51, LT-01504 Vilnius, Lietuva
El. paštas ineta.krauls@gmail.com

LIBRARY SPIRIT IN THE NORDIC AND BALTIC COUNTRIES: HISTORICAL PERSPECTIVES. ED. BY MARTIN DYRBYE, ILKKA MÄKINEN, TIJU REIMO, MAGNUS TORSTENSSON. TAMPERE: HIBOLIRE, 2009. 188 P. ISBN 978-952-92-5875-8.

GOOD BOOK, GOOD LIBRARY, GOOD READING: STUDIES IN THE HISTORY OF THE BOOK, LIBRARIES AND READING FROM THE NETWORK HIBOLIRE AND ITS FRIENDS. ED. BY AUŠRA NAVICKIENĖ, ILKKA MÄKINEN, MAGNUS TORSTENSSON, MARTIN DYRBYE IR TIJU REIMO. TAMPERE: TAMPERE UNIVERSITY PRESS, 2013. 317 P. ISBN 978-951-44-9142-9.

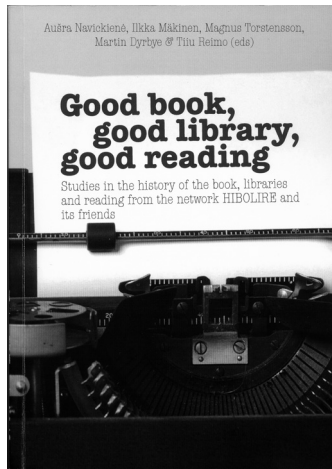

Prieš kelerius metus šios recenzijos autorės apžvalgoje¹ apie Lietuvos mokslininkų veiklą Šiaurės, Baltijos šalių ir Rusijos knygos, bibliotekų ir skaitymo istorijos tinkle (HIBOLIRE) buvo užsiminta apie tyrėjų susivienijimo išleista kolektyvinę mokslo ir regioninės kultūros populiarinimo straipsnių rinktinę *Library spirit in the Nordic and Baltic countries: historical perspectives* (Bibliotekų dvasia Šiaurės ir Baltijos šalyse: istorinės perspektyvos, 2009) bei gana įdomiomis aplinkybėmis (pagrindinis šios knygos autorių susitikimas, vykęs 2010 m. gegužės 17–19 dienomis Švedijos pietryčių pakrantėje, Simrishamne, organizuotas sekant antikinės Platono akademijos tradicija: mokslinės diskusijos vyko gamtos prieglobstyje „pasivaikščiujimų“ seminaro forma) pradėtą rengti antrąjį leidinį *Good book, good library, good reading: Studies in the history of the book,*

libraries and reading from the network HIBOLIRE and its friends (Gera knyga, gera biblioteka, geras skaitymas: knygos, bibliotekų ir skaitymo istorijos tyrimai, atlikti HIBOLIRE ir bičiulių jėgomis). Pastaroji knyga, išleista 2013 m. Tamperės universiteto leidyklos, jau yra prieinama visiems, kurie domisi Šiaurės Europos biblio-

tekų, knygos ir skaitymo istorija. Turime palankią progą pažvelgti į abi HIBOLIRE autorių knygas kaip į tęstinį ne vienerius metus trunkančių tinklo narių susitikimų, dalykinės nuotolinės komunikacijos ir bičiuliškais ryšiais pagrįstų tyrinėjimų rezultatą.

Vienas iš HIBOLIRE narių vykdomų tyrimų principų – aiškus geografinis bibliotekų, knygos, informacijos, skaitymo istorijos apibrėžtumas, apimant Šiaurės Europos ir Baltijos šalis. Akivaizdu, kad kai kurių šio nemažo Europos regiono vietovių demografinė padėtis neleidžia jose reikštis specifinėms istorinėms disciplinoms (pavyzdžiui, esančioms HIBOLIRE mokslinių interesų lauke), todėl galima teigti, jog pirmame bendrame HIBOLIRE leidinyje *Library spirit in the Nordic and Baltic countries: historical perspectives* pateiktos Farerų, Alandų ir Grenlandijos salų, taip pat Samių autonominio regiono Suomijoje atstovų publikacijos yra unikalios tiek savo turiniu, tiek istoriografinės medžiagos sugretinimu su kitomis regiono valstybėmis. Šio leidinio redaktoriams – Martinui Dyrbye, Ilkka Mäkinen, Tiiu Reimo ir Magnusui Torstenssonui – teko nemenkas metodologinis iššūkis ieškant tinkamų lyginamosios analizės kriterijų ir bendrų visoms, iš paviršinio žvilgsnio tokioms skirtingoms savo istorija, valstybėms raidos požymių. Leidinio teminė ašis – viešojo, plačiajai visuomenei prieinama biblioteka ir jos virsmai Šiaurės Europos ir Baltijos šalyse nuo pirmųjų šios institucijos radimosi atvejų XIX a. iki pat XXI a. pradžios. Baigiamajame knygos straipsnyje vienas iš redaktorių – M. Torstenssonas – išskiria šiuos viešųjų bibliotekų raidos lyginimo veiksnius, padėjusius autorių kolektyvui atskleisti skirtingų valstybių viešosios bibliotekos panašumus ir unikalias savybes: socialinės, politinės, ekonominės skirtingų istorinių laikotarpių aplinkybės; moderniosios viešosios bibliotekos idėjinio modelio paplitimas; viešųjų bibliotekų sąsajos su jų steigėjais; bibliotekų veiklos įstatymų bazės; nacionalinių bibliotekų asociacijų veikla; bibliotekininkų profesijos ir profesinio ugdymo raida; viešųjų bibliotekų paslaugų kaita; tarptautiniai bibliotekininkystės procesai; medijos, knygų leidyba; koncepto „bibliotekų dvasia“ radimasis ir kt.² Knygos skaitytojai, ypač tie, kurie ne iš nuogirdų susidūrę su sovietinės „masinės“ (viešosios) bibliotekos veikla, suklustų, kadangi išvardintieji Šiaurės ir Baltijos valstybių bibliotekų istorinės lyginamosios analizės aspektai gali pasirodyti neįveikiami, jei iš tiesų norima parodyti ne tik esminius

1 KRAULS, Ineta. Lietuvos mokslininkai HIBOLIRE veikloje. *Knygotyra*, 2010, t. 55, p. 354–356.

2 *Library spirit in the Nordic and Baltic countries...*, p. 183–184.

skirtumas, bet ir rasti panašumų. Pasak M. Torstenssono, XIX ir XX a. visame regione matomas vienas gana svarbus viešųjų bibliotekų veiklos organizavimo klausimas – fondų komplektavimas ir spaudinių atrankos kriterijai. Tiek demokratijos principais besivadovavusios skandinaviškos viešosios bibliotekos, tiek sovietinės okupacijos ideologinį suvaržymą išgyvenusios Baltijos šalių „masinės“ bibliotekos turėjo spręsti skaitytojams pateikiamos lektūros atrankos dilemas. Pirmuoju atveju labiau kalbama apie bibliotekose saugomų knygų atitiktį krikščioniškajai moralei ir kokybiškos literatūros kanonams, mūsų atveju, žinoma, svarstyti ideologiniai knygų turinio bei jų autorių politinių įsitikinimų klausimai. Visgi nepaisant šalyje vyraujančios santvarkos „viešosios bibliotekos yra visada priklausomos nuo valstybinės politikos – nesvarbu, ar tai yra demokratinis, ar totalitarinis režimas.“³ Visų regiono valstybių bibliotekininkystės profesijos raidai būdingas chronologinis panašumas: nacionalinių profesinių asociacijų kūrimas ir tarptautinių profesinių ryšių užmezgimas XX a. tarpukario periodu, orientavimasis į anglų-amerikiečių viešosios bibliotekos idėjinį modelį⁴, lygiagrečiai steigtos bibliotekininkystės katedros ir skyriai universitetuose. Visą aptariamą laikotarpį Skandinavijos ir Baltijos šalių viešųjų bibliotekų veiklos programose matomas vienas svarbiausias uždavinys – skaitymo skatinimas ir populiarinimas visuomenėje. Kalbant apie viešųjų bibliotekų suklestėjimo (bibliotekų tinklo tankumo, teikiamų paslaugų turinio, fondų dydžio, bibliotekininkų profesijos įtvirtinimo ir kt. aspektais) laikotarpį taip pat matomas sutapimas: tiek Šiaurės Europoje, tiek Baltijos valstybėse juo įvardytume XX a. antrą pusę. Tačiau nagrinėjama knyga, kaip matome iš jos pavadinimo, siekia skaitytojui pateikti „bibliotekų dvasios“ esmę. Ar visada tos pačios „dvasios“ buvo vedamos Baltijos šalių ir Šiaurės Europos viešosios bibliotekos? Kaip matyti iš knygoje pateikiamų atskiroms valstybėms skirtų straipsnių, „bibliotekų dvasia“ – nelengvai užčiuopiama, ir kiekvienas autorius rinkosi vis kitokį jos „įkūnijimo“ pavidalą. Įžanginiame knygos straipsnyje apibūdindama „bibliotekų dvasios“ konceptą, 2009 m. Šiaurės tarybos prezidentės pareigas ėjusi Sinikka Bohlin išskiria tvirtus viešųjų bibliotekų darbuotojų įsipareigojimus aptarnaujamai bendruomenei, bibliotekininkų profesinį ir asmeninį entuziazmą bei atsivaimą laisvos prieigos prie knygų, informacijos, žinių ir kultūros principams⁵.

Knygos turinį sudaro penkiolika skyrių, aptariančių viešosios bibliotekos raidą skirtingose Šiaurės Europos ir Baltijos valstybėse, taip pat įvadinis I. Mäkineno straipsnis, kuriame analizuojama *volksbildung*, arba visuotinio švietimo idėjų, įtaka Šiaurės Europos viešųjų bibliotekų steigimui ir sparčiam stiprėjimui XIX a., bei jau cituotas M. Torstenssono baigiamasis straipsnis, kuriame siekta palyginti viešųjų bibliotekų formavimosi kelią. Skaitytojas, mėgstąs labiau grafišką ir faktologinį istorinį požiūrį, turėtų įvertinti knygos pabaigoje pateiktą vertingą priedą (suda-

rė I. Mäkinenas) „Viešųjų bibliotekų raidos apžvalga Šiaurės ir Baltijos regionuose (nuo Vakarų link Rytų)“, kuriame, apimant XVIII–XX a. pab. laikotarpį, sugretinami vienuolikos valstybių (įtrauktos Farerų, Alandų ir Grenlandijos salos, Samių autonominis regionas) pagrindiniai viešųjų bibliotekų istorijos įvykiai.

Apžvelgiant įvairioms regiono valstybėms skirtus knygos straipsnius, galima juos grupuoti pagal šias temas: viešųjų bibliotekų architektūra (Nanas Dahlkildas „Bibliotekos dvasia ir *genius loci*: Nyborgo viešosios bibliotekos architektūra ir dizainas kaip skandinaviško stiliaus pavyzdys“), bibliotekininko profesijos formavimosi ir profesinio ugdymo raida (Martinas Dyrbye „Nuo pašaukimo iki profesijos – inovacijos ir pokyčiai 1905–1969 m. bibliotekininkystės dėmesio lauke“; Laura Scouvig „Bibliotekų dvasia: profesinis pašaukimas Danijos bibliotekininkystėje“; M. Torstenssonas „Bibliotekų dvasia Švedijoje – du misionieriški laikotarpiai“), viešųjų bibliotekų istorija (Kristín H. Pétursdóttir, Stefania Júlíusdóttir „Islandijos viešųjų bibliotekų istorija“; Elisa Jeremiassen „Centrinė ir viešoji Grenlandijos biblioteka“; Martinas Næsas „Mano pasaulis mažas, bet mano filosofija didi“ (pateikiama Fare-rų salų viešųjų bibliotekų istorija); Lis Byberg „Trumpa Norvegijos viešųjų bibliotekų istorija“ ir „Kaip jos nuėjo tokį kelią“; Peteris Sarri „Samių bibliotekos“; Kerstin Öberg „Alandų salų bibliotekų istorija“; I. Mäkinenas „Suomijos viešųjų bibliotekų istorijos apžvalga“; Jana Dreimane „Latvijos viešosios bibliotekos XX a.“), skaitymas, skaitymo kultūra ir knygos istorija (Aile Möldre ir Tiiu Reimo „Knygos, kurias skaito paprasti žmonės: Estijos viešosios bibliotekos amžių tėkmėje“; Ineta Krauls „Skaitymo kultūros formavimas Lietuvos viešosiose bibliotekose 1918–1990 m.“).

Nors knygos žanras – mokslo populiarinimo straipsnių rinkinys, ji iš tiesų savo pateikto istorinio turinio, kontekstualiai plačios sociokultūrinės viešųjų bibliotekų raidos analizės, unikaliuos Šiaurės regiono vietovių, tokių kaip Farerų, Alandų ir Grenlandijos salų bei Samių autonominio krašto, istorinės medžiagos pateikimo atžvilgiu turėtų būti vertinama kaip svarbus Europos knygos, bibliotekų ir skaitymo istorijos tyrinėjimų atvejis.

Antroji HIBOLIRE ir jos partnerių autorių knyga – solidi mokslinė monografija *Gera knyga, gera biblioteka, geras skaitymas*⁶, iki skaitytojo keliavo kiek ilgiau (pradėta rengti 2010 m.). Pasak vieno iš leidinio redaktorių ir šio jungtinio mokslininkų projekto idėjinio vadovo M. Torstenssono, knygos pavadinimas „skamba per daug

3 Ten pat, p. 185.

4 Čia galima paminėti tarpukario Lietuvos periodinėje spaudoje bei prof. Vaclovo Biržiškos rūpesčiu leistose „Bibliografijos žiniuose“ skelbtas publikacijas apie užsienio valstybių bibliotekų darbą, kuriose pateikti ne tik JAV ar Didžiosios Britanijos bibliotekų veiklos pavyzdžiai, bet ir minėti Skandinavijos

bibliotekų pasiekimai.

5 *Library spirit in the Nordic and Baltic countries...*, p. 7.

6 *Good book, good library, good reading: Studies in the history of the book, libraries and reading from the network HIBOLIRE and its friends*. Tampere, 2013.

normatyviai, tačiau mūsų tikslas buvo išleisti akademinėmis tradicijomis paremtą mokslinį leidinį.⁴⁷ Nors geros knygos, bibliotekos ar skaitymo apibūdinimo klausimas gali būti priskirtinas prie amžinųjų kultūros tyrinėjimo temų, juolab kad pateikiami atsakymai gali būti lengvai apkaltinti subjektyvumu ar tapti nebeaktualūs besikeičiančių epochų akivaizdoje, *Geros knygos...* autoriai atlieka kokybinę šių fenomenų raidos analizę iš šiuolaikinio žmogaus pozicijų. Monografijos turinys sudarytas iš trijų atitinkamo kultūros reiškinių kokybės nagrinėjimų: pirmoji dalis „Gera knyga“, antroji – „Gera biblioteka“ ir trečioji „Geras skaitymas“. Be to, kaip ir pirmojo HIBOLIRE leidinio atveju, straipsnių antraštėse matome paminėtą Šiaurės ir Baltijos valstybių įvairovę. Jei abi straipsnių rinktinės lygintume toliau, reikėtų atkreipti skaitytojų dėmesį į tai, kad *Geros knygos...* atveju siekta daugiau dėmesio sutelkti į skirtingas kokybines knygos, bibliotekos ir skaitymo sampratas šiame regione, nebūtinai nuosekliai apimant visas valstybes. Vartant antrąjį HIBOLIRE leidinį natūralus žmogiškasis smalsumas skatina sužinoti, ar ten, už mūsų sienų, viskas kitaip, o galbūt taip pat kaip ir pas mus? Tad kokios knygos, bibliotekų ir skaitymo sampratos panašumai bei skirtumai matyti *Geroje knygoje...*?

Pirmame leidinio skyriuje pateikti keturi knygos kultūros problematikai skirti straipsniai: Elisabeth S. Eide „Bajoras, vikaras ir ūkininkas: Norvegijos knygos istorija apie 1800 m.“, Lis Byberg „Kokia knyga laikyta gera populiarinio Švietimo laikais? Filantropo ir ūkininko požiūrių palyginimas“, Aušros Navickienės „Lietuviškosios knygos raida XIX a. pirmoje pusėje: ar raida iš tiesų vyko?“, A. Möldre „Gera knyga už prieinamą kainą – gero leidėjo misija: Eesti Päevaleht knygų serijos atvejis“. Pirmieji du straipsniai analizuoja Norvegijos knygos istorijos klausimus iš ūkininkų kaip knygos kultūros vartotojų pozicijos. Būtent šios skaitytojų dalies didelis susidomėjimas praktiniais, kasdieniams gyvenimo atvejams aktualiais didaktiniais leidiniais paskatino diduomenę ir šventikus imtis aktyviau propaguoti kokybiškos, geros knygos sampratą, siekiant išlaikyti dominuojančią visuomenės nuomonės formavimo poziciją. A. Navickienės straipsnyje kalbama apie tą patį laikotarpį – XIX amžių, lyginant su tuometinėmis Norvegijos skaitančiosios auditorijos realijomis, matomi svarbūs valstiečių skaitomos lektūros teminiai sutapimai. Publikacijos antraštėje autorės iškeltos abejonės dėl lietuviškosios knygos vystymosi tikrumo yra paremtos to meto leidybinės produkcijos kalbinės sudėties ir tematikos ribotumu. Lietuvių kalba leistos knygos orientuotos į itin menką, tik kelis procentus siekusią skaitančią valstietijos ir darbininkų auditoriją, kurią domino leidiniai religine, žemės ūkio, namų ruošos, sveikatos ir kt. tematika. Nors XIX a. pirmos pusės knyga Lietuvoje daugiausia sprendė pradinio švietimo trūkumus ar religinių normų įtvirtinimo visuomenėje problemas, tai nė kiek nesumenkina jos svarbos ir reikšmės tolesnei lietuviškos knygos raidai.

Geros bibliotekos samprata leidinyje pristatyta kalbant apie specifinius architektūrinius Norvegijos viešųjų bibliotekų pastatų sprendimus (Nanas Dahkildas „Vietos dvasia: lankyti Skandinavijos viešųjų bibliotekų architektūros ir dizaino objektai“) bei analizuojant skandinaviškos dizaino tradicijos poveikį Didžiąjai Britanijai (Alistairas Blackas „Vilties pastatai: viešųjų bibliotekų pastatų dizainas Jungtinėje Karalystėje 1960-aisiais: skandinaviškos stiliškos įkvėptos Holborno centrinės bibliotekos atvejo analizė“). Prisimename, kad to paties norvegų autoriaus N. Dahkildo straipsnis pirmajame HIBOLIRE leidinyje taip pat buvo skirtas skandinaviškai bibliotekų architektūros stiliškai pristatyti. Kaip žinoma, Lietuvoje statomos ar renovuojamos viešosios bibliotekos taip pat neretai orientuojasi į skandinaviškos architektūros modelį, nemažai bibliotekų profesinės bendruomenės atstovų vertina Šiaurės Europos viešąsias bibliotekas ir dėl įdomių, konceptualių, praktiškų, mūsų klimato juostai itin tinkamų dizaino sprendimų. Tad netolimoje ateityje reikėtų tikėtis analogiškos publikacijos ir iš Lietuvos bibliotekų dizaino tyrinėtojų, tokia studija būtų pačiu laiku ir labai aktuali.

„Gero skaitymo“ skyriuje – Lietuvos ir XVII–XIX a. Europos skaitymo kultūros reiškinių analizę pateikiančios Arvydo Pacevičiaus ir I. Mäkineno publikacijos. Pastarojoje, kuri pavadinta „Leselust, Goût de la Lecture, Love of Reading: Europos skaitymo diskurso elementai XVII–XIX a.“, autorius pritaiko žvalgomąjį septynių skaitytojų elgseną ir požiūrį į skaitymą atspindinčių frazių (pavyzdžiui, praciškiji *goût de la Lecture*, laisvai verčiama kaip „skaitymo motyvacija“, angliškas terminas *love of reading* – „meilė skaitymui“ ir kt.) tyrimą, pasitelkdamas „Google Books“ suskaitmenintų knygų duomenų bazės siūlomus informacijos apdorojimo įrankius. Tyrėjas gana nuosekliai aptaria šio metodo trūkumus, galimas duomenų naudojimo paklaidas ir vertina tai kaip pradinį tiriamojo laikotarpio skaitymo kultūros pažinimo etapą. Septynių Europos skaitymo kultūrą išreiškiančių frazių vartojimo dinamika XVII–XIX a. skaitmenintuose šaltiniuose paskatino autorių iškelti tam tikras tolesnių kokybinių tyrimų hipotezes (pvz.: ar meilė skaitymui kaip sąvoka taikytina visų socialinių sluoksnių atveju?). Naujų tyrimo metodų ir įrankių naudojimas tradiciniuose istoriniuose tyrimuose dėl naujų technologinių patobulinimų leidžia analizuoti istorinius šaltinius netipiniais diskursais, laisviau manipuluoti kokybiniais ir kiekybiniais rodikliais. Bėlika sekti kitas mokslines I. Mäkineno publikacijas ir laukti šio tyrimo tęsinio.

A. Pacevičiaus „Blogi vienos geros bibliotekos skaitytojai Vilniuje prieš 100 metų: Vilniaus viešosios bibliotekos dienoraštis Lietuvos viešųjų bibliotekų

judėjimo kontekste⁴⁸ tarptautinei bendruomenei pateikia unikalų istorinį lietuviškosios viešosios bibliotekininkystės ankstyvojo laikotarpio (1910–1911 m.) šaltinį su išsamiu medžiagos kontekstiniu pristatymu ir suaktualinimu. Nedidelės apimties egodokumentiniam žanrui priskirtinas Vilniaus viešosios bibliotekos dienoraštis iš jame pateiktų (straipsnio autoriaus spėjimu, dienoraštį rašė vienas iš bibliotekos darbuotojų A. J. Sergejevas, ejęs pareigas ir bibliotekai priklausiusiame Gamtos mokslų muziejuje) skaitytojų elgseną apibūdinančių pastabų leidžia mums susidaryti gana išsamų to meto carinės administracijos požiūrį į skaitančiąją Vilniaus publiką. Bibliotekos fondų kalbinė sudėtis traukė į jos skaityklą skaitančiuosius nelietuviškai ir tarnavo kaip carinės ideologijos įtvirtinimo, Vilniaus visuomenės rusifikavimo institucija. Reikėtų prisiminti, jog dienoraštis pildytas praėjus keletui metų po lietuviškos spaudos lotyniškais rašmenimis panaikinimo, tačiau stiprus prorusiškasis dienoraščio autoriaus angažuotumas, akivaizdi jo, kaip cenzoriaus ir bibliotekoje skaitomos lektūros vertintojo, pozicija leidžia mums pajusti tuo metu Lietuvoje tvyrojusias nepalankias carinės valdžios nuostatas tautinės kultūros ir spaudos atžvilgiu.

Įvardiname leidinio straipsnyje M. Torstenssonas pasidalija taiklia įžvalga, kuria apibendrina „gerosios“ treybės elementų tarpusavio sąveikos pavyzdžius, atskleistus nagrinėjamoje knygoje: „<...> skirtingi socialiniai visuomenės sluoksniai įprastai patys formuoja geros knygos, geros bibliotekos ir gero skaitymo sampratą. Jei skaitančioji publika neturi įtakos knygos ir bibliotekų sukūrimui, iškyla didelė tikimybė, kad jie negalės patirti gero skaitymo naudos. Tam, kad būtų pasiekta tokio aukšto lygmens demokratija, itin svarbūs stiprios ekonomikos ir socialinio teisingumo veiksniai.“⁴⁹ Nors ir esama Šiaurės Europos ir Baltijos kraštų istorinių skirtumų, vartydami šio leidinio publikacijas galime išvesti nemažai lygiagrečių ir sutampančių skaitymo kultūros, knygų leidybos, bibliotekų veiklos raidos linijų. Socialinis visuomenės atskirtumas, religinė indoktrinacija, valstybių politinio ir kultūrinio savarankiškumo stoka, ekonominis nestabilumas Šiaurės Europos knygų kultūrai ir bibliotekininkystei suteikė iš esmės analogiškų savybių.

Lyginamosios istorinės skaitymo, bibliotekininkystės, knygotyros studijos nėra labai paplitęs mūsų regione tyrimų metodas. Lietuviškosios knygos, bibliotekų ir skaitymo istorijos mėgėjai, vartydami recenzijoje apžvelgtus tarptautinius leidinius, turės neeilinę progą pamatyti Lietuvą platesniame geografiniame, kultūriname, politiniame kontekste, taip pat galės iš naujo pažinti kitokiame nei įprasta diskurse pristatytus mūsų kultūros istorijos faktus. Nemažai abiejose knygose paskelbtų straipsnių prašyte prašosi tęsinio, o juos jungiančios temos skamba kaip savarankiškos regiono istorijos tyrinėjimų kryptys (pavyzdžiui, viešųjų bibliotekos architektūros ir dizaino istorija, įvairių socialinių sluoksnių skaitymo kultūros

raida ir kt.). Kaip teigiamą bruožą galima paminėti tekstuose keliamus tolesnių tyrinėjimų klausimus, hipotezes, kas patvirtintų HIBOLIRE sutelktų mokslininkų, be abejo, ir viso tarptautinio tinklo tiriamąjį potencialą.

Literatūra ir šaltiniai

1. ANGHELESCU, Hermina G. B. Review of: Dyrbye, Martin, Mäkinen, Ilkka, Reimo, Tiiu and Torstensson, Magnus (Eds.). *Library spirit in the Nordic and Baltic countries: historical perspectives*. Tampere: HIBOLIRE, 2009. *Information and Culture: A Journal of History*, 2011 [interaktyvus] [žiūrėta 2014 m. balandžio 15 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.infoculturejournal.org/book_reviews/dyrbye_anghelescu_2011>.
2. *Good book, good library, good reading: Studies in the history of the book, libraries and reading from the network HIBOLIRE and its friends*. Ed. by Aušra Navickienė, Ilkka Mäkinen, Magnus Torstensson, Martin Dyrbye ir Tiiu Reimo. Tampere: Tampere University press, 2013. 317 p. ISBN 978-951-44-9142-9.
4. KRAULS, Ineta. Lietuvos mokslininkai HIBOLIRE veikloje. *Knygotyra*, 2010, t. 55, p. 354–356. ISSN 0204–2061.
6. *Library spirit in the Nordic and Baltic countries: historical perspectives*. Ed. by Martin Dyrbye, Ilkka Mäkinen, Tiiu Reimo and Magnus Torstensson. Tampere: HIBOLIRE, 2009. 188 p. ISBN 978-952-92-5875-8.
7. MACEVIČIŪTĖ, Elena. Review of: Dyrbye, Martin, Mäkinen, Ilkka, Reimo, Tiiu and Torstensson, Magnus (Eds.). *Library spirit in the Nordic and Baltic countries: historical perspectives*. Tampere: HIBOLIRE, 2009. *Information Research*, 2009, 14 (4), review no. R360 [interaktyvus] [žiūrėta 2014 m. balandžio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.informationr.net/ir/reviews/revs360.html>>.
8. PACEVIČIUS, Arvydas. Blogi vienos geros bibliotekos skaitytojai Vilniuje prieš 100 metų: Subjektyvioji Vilniaus viešosios bibliotekos Dienoraščio versija. *Bibliografija 2010–2011*. Vilnius: Lietuvos nacionalinė M. Mažvydo biblioteka, 2012, p. 80–83. ISBN 978-609-405-071-8.

Įteikta 2014 m. balandžio mėn.

8 Lietuvos kasis publikacijos variantas: PACEVIČIUS, Arvydas. Blogi vienos geros bibliotekos skaitytojai Vilniuje prieš 100 metų: Subjektyvioji Vilniaus viešosios bibliotekos Dienoraščio versija. *Bibliografija*

2010–2011. Vilnius: Lietuvos nacionalinė M. Mažvydo biblioteka, 2012, p. 80–83. ISBN 978-609-405-071-8.

9 *Good book, good library, good reading...* p. 26.